

Nurimov R.I., Abidov Sh.U.
Nurimov Z.R., Davletmuratov S.R.

SPORT VA MILLIY O'YINLAR (FUTBOL)

TOSHKENT – 2015

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI

Nurimov R.I., Abidov Sh.U
Nurimov Z.R., Davletmuratov S.R.

SPORT VA MILLIY O'YINLAR
(FUTBOL)

*O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan
jismoniy tarbiya institutlari va ixtisoslashtirilmagan pedagogika oliy o'quv
yurtlari jismoniy tarbiya fakultetlari talabalari uchun darslik sifatida ruxsat
etilgan*

TOSHKENT – 2015

Nurimov R.I., Abidov Sh.U Nurimov Z.R., Davletmuratov S.R Sport va miliy o'yinlar (Futbol) «ITA-PRESS» 180 b.

ISBN 978-9943-12-512-4

Mualliflar:

Nurimov R.I. – pedagogika fanlari nomzodi, professor,

Abidov Sh.U. – pedagogika fanlari nomzodi,

Nurimov Z.R. – pedagogika fanlari nomzodi, dotsent,

Davletmuratov S.R. – O'zDJTI futbol nazariyasi va uslubiylati kafedrasi katta o'qituvchisi.

Taqrizchilar:

Koshbaxtiyev I.A. – pedagogika fanlari doktori, professor,

Kerimov F.A. – pedagogika fanlari doktori, professor.

Umumiy bosq'ich uchun "Futbol" darsligi, ixtisoslashtirilmagan jismoniy tarbiya oliy o'quv yurtlari talabalariga mo'ljallangan. U jismoniy tarbiya mutaxassilari (maktab, kollej, litseylar va oliy o'quv yurtlari jismoniy tarbiya o'qituvchilari) o'quv rejasi va dasturiga muvofiq tuzilgan.

Ushbu darslikni yozishda mualliflar tomonidan futbolga tegishli asosiy savollar yoritilgan. Ayniqsa, dunyo futboli tarixi, hamda O'zbekistonda mustaqillik davrlarida futbolga berilgan e'tibor va uning shiddat bilan rivojlanib borayotganligi haqida ma'lumotlar keltirilgan, o'yin texnika va taktikasi nazariyasi asoslari, maxsus sifatlarni rivojlantirish bo'yicha ko'rsatmalar berilgan. Aynan, boshlangich tayyorgarlik davrida texnik-taktik usullarni o'rgatish va takomillashtirish bo'yicha vosita va uslubiylatlar hususiyatlarini ochib berishga asosiy e'tibor qaratilgan.

SO'Z BOSHI

Futbol inson organizmiga har tomonlama ta'sir ko'rsatuvchi jismoniy va ruhiy funksional takomillashuv vositasi sifatida mamlakat aholisining barcha qatlamlari, ayniqsa o'quvchi yoshlar orasida juda ommalashgan sport turi hisoblanadi. Shuning uchun bu sport turi o'quv reja va ko'p bosqichli musobaqalar dasturiga kiritilgan.

Ta'lim jarayoni tuzilmasida futbol, ta'lim standartlari, o'quv reja va namunaviy o'quv dasturlarga muvofiq o'qitiladi. Futbol fanining maqsadi o'quvchilarni kasbiy-amaliy, jismoniy tayyorgarlik asoslarini shakllantirish va takomillashtirishdir. Bunda albatta fanni kasbga yo'naltirilgan boshqa fanlar bilan integratsiyasini ta'minlash juda muhim.

Futbol darsligi yuqorida keltirilgan vazifalarni hal etishga yo'naltirilgan va umumiy kurs sifatida jismoniy tarbiya oliy o'quv yurtlari va jismoniy tarbiya fakultetlari talabalariga mo'ljallangan. Unda futbolni vujudga kelishi va rivojlanish mohiyatlarini, hamda O'zbekistondagi hozirgi kundagi holati va rivojlanish dinamikasi ochib beruvchi o'quv-materiallar bayon etilgan. Bundan tashqari, o'yin texnikasi va taktikasining nazariy asoslari ko'rib chiqiladi va o'yinning texnik usullari, individual, guruh, jamoaviy taktik harakatlarni o'rgatish va takomillashtirish vosita va uslubiylarini o'ziga hos hususiyatlarini ochib berishga katta e'tibor berilgan. Jismoniy tayyorgarlik mazmun va mohiyati, sport maxoratiga ega bo'lishdagi jismoniy sifatlarning roli va rivojlantirish uslubiylariga tavsiflar berilgan.

Nashr ohirgi yillarda futbol sohasida erishilgan yutuqlar, etakchi tajribalar hamda sport trenirovkasining texnologik jihatlari samaradorligi ilmiy tadqiqot natijalariga tayanib tayyorlandi.

Mualliflar, darslikda keyinchalik uning mazmuniga o'zgartirishlar kiritishda qo'llanilishi mumkin bo'lgan barcha mutaxassis va o'quvchilarning fikr-mulohazalari uchun minnatdorchilik bildiradilar.

I BOB. FUTBOL O'YININING PAYDO BO'LISHI VA RIVOJLANISHI

Futbol eng qadimiy o'yinlardan biridir. Inglizlarning e'tirof etishlaricha, oyoq bilan to'p o'ynash Britan orollarida IX asrdayoq juda mashhur bo'lgan.

1863 yil 26 oktabrda Londonda Angliya futbol uyushmasining tashkil etilishi paytida bu o'yinning 13 moddadan iborat bo'lgan ilk rasmiy qoidalari tasdiqlangan. Keyinchalik bu qoidalar boshqa barcha milliy uyushmalar uchun futbol o'yinining asosi bo'lib qoldi.

Futbol o'yinining ilk qoidalarida belgibilanishicha, maydon uzunligi 200 yard (183 metr)dan, kengligi 100 yard (91 metr)dan oshiq bo'lmasligi kerak.

Darvozalar ikki ustundan iborat bo'lib, ular orasida to'sin bo'lmagan va ustunlar orasidagi masofa 8 yard (7,32 m) bo'lgan. 1866 yilda balandlikni cheklash uchun ustunlar orasiga arqon tortib qo'yilgan. Yana 10 yil o'tib, bu arqonni yog'och to'singa almashtirishgan.

Darvozonning qo'l bilan o'ynashga haqqi yo'q edi. 1871 yilda o'ng qo'l bilan o'ynashga ruxsat berilgan, u ham bo'lsa faqat darvoza maydoni ichida. Darvozonning jarima maydoni ichida ham qo'l bilan o'ynash huquqini qo'lga kiritishi uchun 30 yildan ko'proq vaqt kerak bo'ladi (1902).

Uzoq vaqt mobaynida na jarima to'pi, na 11 metrlik zarba bo'lgan. Qoidabuzarlik uchun erkin zarbalar bilan chegaralanib qolinaverardi. Nihoyat, 1891 yil eng qat'iy jazolardan biri – 11 metrlik zarba kiritildi, uni inglizcha so'z bilan "penalti" deb ataydilar.

Futbol shakllanayotgan davrlarda jamoa sardorlari o'yin qoidalariga rioya qilinishini kuzatib turardilar. Futbol maydonida hakam 1880 yilda paydo bo'ldi, 1 yildan so'ng esa hakam ikkita yordamchisi bilan maydonga chiqa boshladi. Hushtak 1878 yilda kiritildi, bunga qadar hakam to'xtatish yoki o'yinni qayta boshlash uchun ovozdand yoki qo'l harakatlaridan foydalanardi. O'sha yillarda barcha milliy futbol uyushmalari uchun qoidalar bir xil yoki majburiy bo'lmagan. Har bir uyushma o'z xohishiga ko'ra bu qoidalarga turli o'zgar-tirishlar kiritishi mumkin edi. Bu vaziyat xalqaro uchrashuvlar o'tkazish yoki xalqaro musobaqalar tashkil etishda qiyinchiliklar tug'dirardi.

1882 yili to'p mustaqil futbol ittifoqlari, ya'ni Angliya, Shotlandiya, Uels va Irlandiya ittifoqlarining birlashuvi bo'lib o'tdi. Bunda yagona qoidalar qabul qilindi va futbol qoidalarida u yoki bu